

35. Osmanlı'dan Cumhuriyet'e kıyafet yasakları¹

Deniz GÜNER²

APA: Güner, D. (2023). Osmanlı'dan Cumhuriyet'e kıyafet yasakları. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (37), 598-608. DOI: 10.29000/rumelide.1406053.

Öz

Temel işlevi insan vücudunu çevresel faktörlere karşı korumak olan kıyafetler tarihsel süreç içerisinde sembolik bazı anlamlar yüklenmiştir. Bu durum kıyafeti kendi işlevinin dışına çıkartarak onu statü göstergesi haline getirmiştir. Kıyafetin statü ile ilişkilendirilmesiyle birlikte toplumlardaki hâkim erkin bu alana müdahalesi gecikmemiş ve kılık kıyafet yasakları ortaya çıkmıştır. Bu yasaklar zaman zaman bazı kumaşların, renklerin ya da tarzların halkın çeşitli zümrelerine yasaklanması şeklinde görülmüştür. Bu çalışmada Osmanlı'dan Cumhuriyet'e kadar geçen süreçte ulaşılabilen her türlü kılık ve kıyafet yasağı gerekçesiyle birlikte incelenerek ortaya konulmuş ve devletin hangi kaygılarla bu yasakları yaptığı anlaşılmasına çalışılmıştır. Başlangıçta özellikle Müslümanlar ile gayrimüslimlerin sosyal hayat içerisinde birbirlerinden ayırt edilmesini hedefleyen yasaklar, Tanzimat ile birlikte hem dinsel ayırım hem de modern bir görünüm hedeflemiştir. Cumhuriyet'in ilanından sonra ise ana hedef çağdaş görünümlü bir toplum yaratma çabası olmuştur. Osmanlı ve Cumhuriyet dönemlerindeki kılık kıyafet yasaklarını içeren çeşitli araştırmalar olmakla birlikte sürecin tamamını kapsayan bir çalışmanın eksikliği bu makalenin hazırlanmasının temel nedenidir.

Anahtar Kelimeler: Fes, şapka, çarşaf, türban, kılık-kıyafet yasağı

¹ Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur.

Çıkar Çatışması: Çıkar çatışması beyan edilmemiştir.

Finansman: Bu araştırmayı desteklemek için dış fon kullanılmamıştır.

Telif Hakkı & Lisans: Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmalarını CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır.

Kaynak: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur.

Benzerlik Raporu: Alındı - Turnitin, Oran: %18

Etik Şikayeti: editor@rumelide.com

Makale Türü: Araştırma makalesi, **Makale Kayıt Tarihi:** 08.09.2023-**Kabul Tarihi:** 20.12.2023-**Yayın Tarihi:** 21.12.2023; **DOI:** 10.29000/rumelide.1406053

Hakem Değerlendirmesi: İki Dış Hakem / Çift Taraflı Körleme

² Dr.Öğr.Üyesi, Kırklareli Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Cumhuriyet Tarihi / Dr. Kırklareli University, Faculty of Arts and Sciences, Department of History, History of the Republic (Kırklareli, Türkiye), gunerdeniz1@hotmail.com, **ORCID ID:** 0000-0002-1496-0913, **ROR ID:** https://ror.org/00jboe673, **ISNI:** 0000 0004 0399 5728, **Crossref Funder ID:** 100018347

Adres | Address

RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi

RumeliDE Journal of Language and Literature Studies

e-posta: editor@rumelide.com
tel: +90 505 7958124

e-mail: editor@rumelide.com,
phone: +90 505 7958124

Dress bans from the Ottoman Empire to the Republic³

Abstract

Clothes, whose main function is to protect the human body against environmental factors, have been attributed with some symbolic meanings in the historical process. This situation has taken clothing out of its function and turned it into a status indicator. As clothing became associated with status, the intervention of the dominant power in societies in this field was not delayed and dress bans emerged. These bans were sometimes seen as the prohibition of certain fabrics, colors or styles to various segments of the public. In this study, all kinds of dress bans that can be found in the period from the Ottoman Empire to the Republic are analyzed and presented together with their justifications, and the concerns of the state are tried to be understood. In the beginning, the bans aimed to distinguish between Muslims and non-Muslims in social life, but with the Tanzimat, they aimed at both religious distinction and a modern appearance. After the proclamation of the Republic, the main goal was to create a modern-looking society. Although there are various studies on the dress bans in the Ottoman and Republican periods, the lack of a study covering the entire process is the main reason for the preparation of this article.

Keywords: Fez, hat, turban, chador, dress prohibition

1. Giriş

Temel işlevi insan bedeninin bir kısmını veya tamamını kaplayarak onu doğa şartlarına karşı korumak olan kıyafet, tarihsel süreç içinde insanın diğer insanlarla olan farklılıklarını ya da benzerliklerini ortaya koymak amacıyla kültürel bir öge gibi kullanılır hale gelmiştir. Giysiler, bir taraftan insan bedenini korurken diğer taraftan insanın kişiliği, statüsü varsa mensup olduğu grubu yansıtan bir sembol görevi görmektedir.

Arapça “kıyâfe” sözcüğü “birinin peşinden gitme; çocuğun fizikî özelliklerine bakarak nesebini tespit etme” anlamlarına gelir. İnsanların giysilerine de onun kişiliğini ve kültürünü yansıttığı için kıyafet denilmiştir (Bozkurt, 2022: 508). İnsan çıplak doğan ve giyinen tek canlı varlık olduğuna göre giysilerin tarihi neredeyse insanlık tarihi kadar eskidir (Arıg, 2006: 142). Giyim ilkel toplumdaki çağdaş topluma geçerken önemini arttırmış (Tezcan, 1983: 255) kutsal kitaplarda bahsi geçen bir değer haline gelmiştir (Bozkurt, 2022: 508).

Giyim tarzı bir devrin, bir ülkenin, bir kişinin özellikleri hakkında bilgi verirken toplumun ahlaki değer yargılarını da yansıtır (Tezcan, 1983: 259). Örneğin Mezopotamya kanunlarında ve Araplar arasında cariyeler ile fahişelerin örtünmeleri yasakken, özgür kadınların evlerinin dışında başlarını örtmeleri zorunluydu (Bozkurt, 2022: 508).

³ It is declared that scientific and ethical principles were followed during the preparation process of this study and all the studies utilised are indicated in the bibliography.

Conflict of Interest: No conflict of interest is declared.

Funding: No external funding was used to support this research.

Copyright & Licence: The authors own the copyright of their work published in the journal and their work is published under the CC BY-NC 4.0 licence.

Source: It is declared that scientific and ethical principles were followed during the preparation of this study and all the studies used are stated in the bibliography.

Similarity Report: Received - Turnitin, Rate: 18

Ethics Complaint: editor@rumelide.com

Article Type: Research article, **Article Registration Date:** 08.09.2023-**Acceptance Date:** 20.12.2023-

Publication Date: 21.12.2023; DOI: 10.29000/rumelide.1406053

Peer Review: Two External Referees / Double Blind

Adres | Address

RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi

RumeliDE Journal of Language and Literature Studies

e-posta: editor@rumelide.com

e-mail: editor@rumelide.com,

tel: +90 505 7958124

phone: +90 505 7958124

Türkler içinse kıyafetlerde öncelikle işlevsellik önemliydi. Eski Türkler göçebe olmaları ve çoğunlukla hayvancılıkla uğraşmaları nedeniyle deriden yapılan rahat kıyafetleri tercih ederlerdi (Arıg, 2006: 143). Özellikle savaşçılığın ve ata binmenin bir gerekliliği olarak şalvar, pantolon ve ceket oldukça önemliydi (Tezcan, 1983: 260). Selçuklu döneminde de bu tercih değişmemiş ancak kadınlarda başörtüsü olarak bürüncük ve yaşmak kullanılmıştır (Arıg, 2006: 143).

2. Osmanlı'da kıyafet yasakları

Osmanlı dönemine gelindiğinde imparatorluk coğrafyasındaki giyim kuşam hakkında daha fazla bilgi bulunmaktadır. Özellikle Osmanlılarda kıyafetin sadece örtünmek maksatlı olmadığı aynı zamanda bir statü göstergesi olduğu bilinmektedir. Kıyafet gerek idareciler gerekse toplumun diğer ögeleri arasında görsel bir iletişim aracı olma işlevi üstlenmiştir (Koca, 2012: 664). Örneğin sarayda kullanılan renklerin, kumaşların ve modellerin halk tarafından kullanılması yasaktır. Diğer yandan halk da giyim kuşamına göre birbirinden ayrılmak zorundadır (Arıg, 2006: 144-145). Kıyafetlerin bir kültürde milliliği oluşturan öğelerden biri olduğu göz önünde bulundurulduğunda (Tezcan, 1983: 258) özellikle gayrimüslimlerin Müslümanlara benzememeleri için ayrı bir özen gösterilmiştir.⁴ Örneğin 1662 senesinde sarı ayakkabı ve kırmızı kalpak Hıristiyanlara yasaktır (Argit 2015: 243). Fatih Sultan Mehmet döneminde ise Müslüman olmayanların beyaz başlık (sarık) kullanması yasaklanırken (Turan, 2014: 249) 1725'te Müslüman kadınların uzun ve büyük yakalı parlak feraceler giymeleri gayrimüslim kadınlara benzememeleri için yasaklanmıştır (Koçu, 2017: 139-140).

Gayrimüslimlerin kıyafetleri divandan çıkan hükümlerle belirlenir, onlar bu hükümlerin belirlediği kıyafet dışında elbise giyemezler, aksi halde cezalandırılırlardı. Sadece saraylı ile halkın, Müslüman ile gayrimüslimin giyim kuşamı birbirinden farklı olmak zorunda değildi. Asker ile halk da kıyafetiyle birbirinden ayrılmalıydı. Bu nedenle günlük hayatta yeniçerileri halktan ayırt etmek için askerî kıyafetler kullanılmaya başlanmıştı (Arıg, 2006: 145).

Reşat Ekrem Koçu'nun aktarımından anlaşıldığı kadarıyla sosyal hayat içinde Müslümanların gayrimüslimlerden ayrılmasına o kadar önem veriliyordu ki Sultan İbrahim'in saltanatı döneminde gayrimüslimlerin hamamda nalin giymesi yasaklanmıştı. Müslümanların nalinlarını çıkartmaları ile oluşabilecek karışıklığı önleyebilmek adına da gayrimüslimlerin peştemallerine demir bir halka takmaları kararlaştırılmıştı (Koçu, 2017: 149).

III. Ahmet, zamanında ekonomik nedenlerle kumaş ve işlemelerde, kullanılan altın ve gümüş tel sarfiyatını azaltmak amacıyla ağır sırma işleme kaftan, sırma püskül ve sırmalı kumaş yapımı yasaklanmıştı (Pamuk, 2012: 704). II. Osman zamanında ise kadınların Tatar başlıklarını andıran sivri şapka giymeleri yasaklanmıştır (Pamuk, 2012: 709).

Yasaklamalara sık sık konu olan bir başka materyal ise kürktür. Samur, kakum ve vaşak gibi kürklü kıyafetleri yüksek mevkilerdeki kişilerin dışındakilerin kullanması ekonomik kaygılar nedeniyle önce III. Osman ve III. Mustafa dönemlerinde yasaklanmıştır (Karaca, 2002: 569). Yasağa yeterince uyulmadığı için konu I. Abdülhamit tarafından yeniden daha sıkı bir biçimde gündeme alınmıştır. I. Abdülhamit gereksiz kumaş kullanımını ve ülke dışına para çıkmasını önlemek için 1776'da bir nizamname yayınlamış ve pahalı kumaşlardan dikilen kürklü kıyafetlerin vezir, sudur ve ulema dışındaki kimseler tarafından giyilmesini yasaklamıştır. Bunların yerine İstanbul ve öteki Osmanlı kentlerinde dokunan kumaşların kullanılabileceği, yasaklanma tarihinden sekiz gün sonra her kimin

⁴ Müslüman ve gayrimüslimlerin giyimlerinin farklı olma zorunluluğu Hz. Ömer zamanından beri devam etmektedir. İlk defa Ebû Hanife insanların kıyafetlerine bakılarak mümin ya da kâfir olarak tanımlanabileceğine hükmetmiştir (Kılavuz, 1996: 59).

Adres | Address

RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi

RumeliDE Journal of Language and Literature Studies

e-posta: editor@rumelide.com
tel: +90 505 7958124

e-mail: editor@rumelide.com,
phone: +90 505 7958124

üzerinde yasak eşya görülürse cezalandırılacağı, bir aydan sonra herkimin evinde ve dükkanında yasaklı kumaşlardan ve işlemelerden bir şey bulunursa ve her kim dokur veya işlerse hangi terzi biçer ise evinin ya da işyerinin önünde asılacağı bildirilmiştir (Barbarosoğlu, 1994: 121-124). Kürk giyilmesinin yasaklanması son olarak II. Mahmut döneminde bir kez daha gündeme gelmiştir (Karaca, 1998: 27).

Daha önce de belirtildiği üzere kumaşların devlet ricâli arasında bölüştürüldüğü gibi renkler de Müslüman ve gayrimüslimler arasında bölüştürülmüştü. II. Mahmut çıkardığı bir fermanla Müslüman kadınların sarı, pembe ve benzer renklerden ayrı ferace giymeyeceği ilan edilmişti (Barbarosoğlu, 1994: 122). Yeşil renk Müslümanlar için serbestken gayrimüslimlerin tamamı için yasaktı. Gayrimüslim kıyafetleri Müslüman kıyafeti gibi gösterişli olamazdı örneğin ayakkabılarda Müslümanlar sarı, Yahudilerse siyah giymek zorundaydı (Arıç, 2006: 158).

II. Mahmut döneminde sosyal bir mesele haline gelerek yasaklanan bir başka kumaş ise Hint ve Acem şallarının pahalılığı nedeniyle gündeme gelmişti. İstanbul'da oluşan kalyoncu modası ile işsiz güçsüz gençler bile başlarına pahalı şallardan sarıklar sarmaya başlayınca II. Mahmut, kalyoncular dışındakilerin şal sarmasını yasaklamıştı (Örenç, 2019: 12). Kumaş maliyetlerinin dönemin modası üzerinde yarattığı devlet baskısı ilk olmadığı gibi son da olmamıştı. Aynı kaygı Cumhuriyet yıllarında da israf gerekçesiyle yasaklamalara konu olmuştu (Barbarosoğlu, 1994: 164).

Osmanlı'da sosyal hayatın içerisinde kısıtlı zaman geçirebilen kadınlar da aynı erkekler gibi moda uymaları nedeniyle yasaklamalara konu olmuşlardır. 1789 yılında çıkarılan yasağa göre kadınlar artık şemsiye taşıyamayacaklardır zira şemsiye taşıyan kadın görüntüsü gayrimüslimlere benzerlik içermektedir (Atılgan, 2016: 89). III. Selim zamanında 1791'de İstanbul'da kadınların iç gösteren ince kumaşlardan dikilen feracelerle dolaşması yasaklanmış ve bu tarz ince kumaşları dükkanında bulunduran terzilerin de dükkanının kapısına asılacağı duyurulmuştu (Koçu, 2017: 140).

1829'da çıkartılan bir nizamname ulemanın kullandığı sarıgın sadece din adamları tarafından dinsel törenlerde kullanılmasına olanak tanımış (Turan, 2014: 251), dolayısıyla sarık yasaklanmış yerine fes getirilmiştir (Koç & Koca, 2010: 43). II. Mahmut dönemine denk gelen bir başka ilginç yasak örneği de zeybek kıyafetinin çirkin olması gerekçesiyle yasaklanmasıdır (Turan, 2014: 245).⁵ 1835'te ortaya atılan ve kadınları ilgilendiren bir başka yasaklama da yine halkın saraylılara benzememesi içindir. Kadınların saraydaki kadınlara özenerek büyük yüksek yaşmaklar ile dolaşmaları yasaklanmıştır (BOA, (HAT), 319/18712).

Osmanlı kadınları entari, şalvar-gömlek ve etek-cekete olmak üzere üç farklı tipte giyinirlerdi. Sokağa çıktıklarındaysa üzerlerine ferace alırlardı (Arıç, 2006: 146). 1889'da ferace ve yaşmak giyilmesi II. Abdülhamit tarafından yasaklanınca bu giysinin yerini çarşaf aldı (Barbarosoğlu, 1994: 129; Sarısaman, 1998: 98). Ancak hem bir takım güvenlik endişeleri hem de çarşaf giyen Müslüman kadınlarının yas tutan Hristiyan kadınlara benzetilmesi neticesinde çarşafın da kullanımı 1892'de yine II. Abdülhamit tarafından yasaklandı (Kurnaz, 1991: 33; Turan, 2014: 255).⁶

II. Meşruiyetin ilanından sonra kılık kıyafet ile ilgili yine ilginç bir yasaklama İstanbul'da karşımıza çıkar. Gecelik entarisi ile sokaklarda dolaşmak yasaklanır. Yasağın gerekçesi bazı erkeklerin geceliklerinin üzerine bir şeyler alıp mahallelerindeki kahvehanelerde oturmasının hoş bir görüntü yaratmamasıdır (Pakalın, 1971: 655). Bu, yasaklanan kıyafetler arasında uygulanmasında başarı sağlanan nadir yasaklamalardandır.

⁵ Yasak zeybeklerin isyanı ve ciddi kayıplar vermesiyle sonuçlanmıştır (Soysal, 2013: 325-333).

⁶ Ancak yasağa sadece saraya girip çıkan kadınlar uymuştur (Türkoğlu, 1993: 231).

Adres | Address

RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi

RumeliDE Journal of Language and Literature Studies

e-posta: editor@rumelide.com
tel: +90 505 7958124

e-mail: editor@rumelide.com,
phone: +90 505 7958124

Osmanlı modernleşmesinin çatışmaya dönüştüğü yıllarda Batılılara olan özentinin ve değişimin bir sembolü olarak görülen şapkanın “Müslüman ailelerin çocukları” tarafından giyilmesi ve şapka satışı 1910’da İçişleri Nazırı tarafından yasaklanırken yayınlanan bir genelgeyle de kadınların tesettür kurallarına riayet etmeleri hatırlatıldı. Ayrıca Şeyhülislam da adaba uygun giyinmeyen kadınların polis tarafından uyarılmasını istedi. 1912 yılına gelindiğinde kadınların kıyafetleri ile ilgili tartışmalar halen devam ediyordu. Bu tartışmaların sona erdirilmesi adına basında yer alan tesettürün kaldırılması hakkındaki yazılar yasaklandı hatta bu yazıları yazan yabancıların Osmanlı topraklarında yaşamaları da yasaklandı. Şeyhülislam, gazeteler aracılığıyla aile reislerinden evlerindeki kadınların dini emirlere uygun giyinmesini sağlamalarını istedi. Bu talep iki yıl sonra 1914’te yinelenirken Müslüman bir genç şapka giydiği için tutuklandı. Bu sırada İstanbul Emniyetinden yapılan bir açıklama ile modern giyimli kadınları taciz edenlerin tutuklanacağı ancak işveli giyinen kadınları taciz edenlere müdahale edilmeyeceği duyuruldu (Os, 2002: 243-246). Kadın tesettürünün tartışılması Cumhuriyet’in ilanından sonraki süreçte de uzun yıllar boyunca devam etti.

3. Cumhuriyet’in ilanı sonrasında kıyafet yasakları

Kılık kıyafet meselesi Cumhuriyet’in ilanı sonrasında da gözde tartışma konuları arasında yer aldı. Bu dönemde kıyafetlerdeki düzenlemenin temel hedefi çağdaş bir görünümün oluşturulmasıydı. Mustafa Kemal Atatürk, Cumhuriyet’in ilk yıllarındaki yurt gezilerinde halk ile yaptığı sohbetlerde kıyafetlerdeki yenilenmenin önemine pek çok kez değinmişti. Örneğin 28 Ağustos 1925’te İnebolu Türk Ocağında gerçekleştirdiği bir sohbet sırasında Türk halkının medeniyete düşkünlüğüne vurgu yapmış ve ardından şu ifadeleri kullanmıştı.

“Türkiye Cumhuriyeti halkı; fikriyle, zihniyetiyle medeni olduğunu ispat ve izhar etmek mecburiyetindedir. Medeniyim diyen Türkiye Cumhuriyeti halkı aile hayatıyla, yaşayış tarzıyla medeni olduğunu göstermek mecburiyetindedir. Bizim kıyafetimiz millî midir? Bizim kıyafetimiz medeni ve beynelmilel midir? Size iştirak ediyorum. Tabirimi mazur görünüz. Altı kaval üstü şişhane diye ifade olunabilecek bir kıyafet ne millîdir ve ne de beynelmileldir. O halde kıyafetsiz bir millet olur mu arkadaşlar? Böyle tavsif olunmağa razı mısınız arkadaşlar? (ASD II, 2006: 218).”

Dedikten sonra aklındaki kıyafetleri şu sözlerle açıklamıştır.

“Arkadaşlar, Turan kıyafetini araştırıp ihya eylemeğe mahal yoktur. Medeni ve beynelmilel kıyafet bizim için çok cevherli, milletimiz için lâıyk bir kıyafettir. Onu iktisa edeceğiz. Ayakta iskarpin veya fotin, bacakta pantolon, yelek, gömlek, kravat, yakalık, ceket ve bittabi bunların mütemmimi olmak üzere başta siperi şemslî serpuş, bunu açık söylemek isterim. Bu serpuşun ismine şapka denir (ASD II, 2006: 218).”

Böylelikle Atatürk, kılık kıyafet ile ilgili yapılacak düzenlemeleri duyurmuş oluyordu. Çok geçmeden 25 Kasım 1925’te kabul edilen Şapka Kanunu ile milletvekilleri ve meclis çalışanlarının şapka giymesi zorunlu hale getirilirken (Resmî Gazete, 1925) 1934’te Bazı Kisvelerin Giyilemeyeceğine Dair Kanun (Resmî Gazete, 1934) ile dini kıyafetlerin sadece din adamları tarafından ibadethanelerde giyilmesi kararlaştırılmış, her dinin en yüksek din mevkisindeki kişi hariç dini kıyafetler ile kamuya açık alanlarda dolaşılması yasaklanmıştır (BCA, 30.18.1.2./51.8.15.; Erdem, 2021: 395). Böylelikle şapka takılmasının zorunlu hale getirilmesi ile fes de dahil olmak üzere diğer başlıkların takılması yasaklanmıştır (Pakalın, 1971: 613; Turan, 2014: 251).

Cumhuriyet’in ilanı sonrasında kadınların giyim kuşamı ile ilgili düzenlemelere bakıldığında biraz daha temkinli davranılmaya çalışıldığı görülür. Bu alandaki ilk düzenleme kadın öğretmenlerin derslere yüzlerini örtecek peçe ile girmelerinin yasaklanmasıdır (Çağlayan, 2022: 316; Yakut, 2002: 26). Atatürk, kadınların peçe takmasından duyduğu hoşnutsuzluğu zaman zaman yurt gezilerinde dile getirmiştir. Bu kapsamda yine İnebolu seyahati sırasında sarfettiği sözler dikkat çekicidir.

“Seyahatim sırasında köylerde değil bilhassa kasaba ve şehirlerde kadın arkadaşlarımızın yüzlerini ve gözlerini çok kesif ve itina ile kapatmakta olduklarını gördüm. Bilhassa bu sıcak mevsimde bu tarz

Adres | Address

RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi

RumeliDE Journal of Language and Literature Studies

e-posta: editor@rumelide.com

e-mail: editor@rumelide.com,

tel: +90 505 7958124

phone: +90 505 7958124

kendileri için mutlaka mucibi azap ve ıstırap olduğunu tahmin ediyorum. Erkek arkadaşlar bu biraz bizim bencilliğimizin eseridir. Çok afif ve dikkatli olduğumuzun icabıdır. Fakat muhterem arkadaşlar, kadınlarımızda, bizim gibi aklı başında insanlardır. Onlara mukaddesatı ahlâkiyeyi telkin etmek, milli ahlâkımızı anlatmak ve onların dimağını nur ile, nezahetle teçhiz etmek esası üzerinde bulunduktan sonra fazla bencilliğe lüzum kalmaz. Onlar yüzlerini cihana gösterebilirler. Ve gözleriyle cihanı dikkatle görebilirler. Bunda korkulacak bir şey yoktur (ASD II, 2006: 222).”

Aslında Atatürk kadınların giyim kuşamının nasıl dizayn edilmesi gerektiğini daha 1923 yılında Konya Hilâhahmer Kadınlar şubesinin düzenlediği çayda net bir dille ifade etmişti. Ona göre Türkiye'deki kadınların bazıları modern görüntüden çok uzakken bazıları ise modern olduğunu düşünüp fazlasıyla uygunsuz giyinmekteydi ve bu ikisinin bir ortası olmalıydı. Dinin uygun gördüğü tesettürün aşırı kapalılık içermediğini vurgulayan Atatürk (ASD II, 2006: 151) yine de kadınların giyim kuşamlarıyla ilgili tavsiye niteliğindeki konuşmaların ötesine pek geçmemiştir.

Kısacası Türkiye'de 1925-1934 arasındaki süreçte kılık kıyafet konusunda birtakım dönüşümler yaşanmıştır. Bu dönüşüm sırasında erkekleri ilgilendiren kararlar kesin bir şekilde alınırken kadınlar ile ilgili kararlarda daha temkinli bir tutum sergilenmiştir.

Her ne kadar kadın kıyafetleriyle ilgili düzenlemeler zamana bırakılmış gibi görünsede aslında Atatürk'ün konuyla ilgili görüşleri nettir. Atatürk, 1925'te Kastamonu'da yaptığı konuşmasında Türk kadınına yüzünü gözünü kapatan kıyafetleri yakıştıramadığını ifade etmiş ve ardından yasayla olmasa da yerel yönetimler aracılığıyla peçe hızla yasaklanmaya başlamıştır. Bu yasağı uygulamaya ilk koyan yerler arasında Tirebolu, Trabzon, Sivas bulunmaktadır (Sarısaman, 1998: 101-104).

Çok geçmeden peçe yasağına çarşaf yasağı eşlik etmiştir. Çarşaf giyilmesi ile ilgili de genel bir yasaklama kararı çıkmamış olmakla birlikte Mersin Belediyesi bu konudaki ilk yasak uygulamasını başlatmıştır. Sonrasında Trabzon, Rize, Adana, Ordu, Konya, Tarsus, Muğla, Sinop, Yozgat, Afyon, Senirkent, Biga, Aydın, Antalya, Maraş, Mardin Belediyeleri de bu yasağı uygulamıştır (Akşam, 7 Eylül 1935; Barbarosoğlu, 1994: 139; Koçak, 2021: 85-97; Kurun, 3 Ekim 1935; Son Posta, 24 Ağustos 1935; Son Posta, 11 Kasım 1935; Ulus, 22 Ağustos 1935).

Merkezden bir yasa çıkartmak yerine yerel yönetimler aracılığıyla gerçekleştirilen çarşaf yasağına dönemin basını da ilgi göstermiş ve halkevlerinin konuya verdiği desteği sık sık haber yapmıştır. Örneğin 25 Mayıs 1934 tarihli Vakit gazetesi, yasağın ekonomik boyutlarına değinmiş ve yoksul kadınlara manto dikilmesi için hayırseverler ile Halkevlerinin maddi destek arayacağını haberleştirmiştir. Ayrıca haberde terzilerin dikim ücreti almayarak bu yasağı desteklemesi istenmiştir. Yine Vakit gazetesinin haberine göre Halkevlerinde bir çarşaf mitingi yapılması, şehrin çeşitli yerlerinde kürsüler kurularak hatiplerin çarşafın atılmasına yönelik konuşmalar yapması da planlanmıştır (Vakit, 25 Mayıs 1934).

Yerel yönetimler tarafından uygulanan bir başka kıyafet yasağı da Adana'da görülmüştür. Yine gazete haberlerinden anlaşıldığı kadarıyla Adana Belediye Meclisi'nde alınan bir kararla Adana sokaklarında karadon giyilmesi yasaklanmıştır (Akşam, 29 Mart 1934).

Sonrasında peyderpey birçok ilde peçe, çarşaf, peştamal ve şalvar yasakları görülmeye devam etmiş⁷ ancak ciddi bir yaptırım olmadığı için konu çoğunlukla sürüncemede kalsa da Adana yasağının uygulanması konusunda oldukça kararlı davranmıştır. 16 Şubat 1935 tarihli Kurun, “Adana'da çarşaf ve peçe yasak edildi” başlıklı haberle Adana Belediye Encümeninde kararın alınışı sırasındaki

⁷ Mersin'de ve Adana'da 10 Haziran 1934'te peçe (Vakit, 14 Haziran 1934), 1 Temmuz 1934 çarşaf yasaklandı (Akşam, 15 Haziran 1934; Vakit 17 Temmuz 1934). Ancak Adana'daki yasakların uygulanmadığı bir yıl sonraki gazete sütunlarından anlaşılmaktadır.

Adres | Address

RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi

RumeliDE Journal of Language and Literature Studies

e-posta: editor@rumelide.com
tel: +90 505 7958124

e-mail: editor@rumelide.com,
phone: +90 505 7958124

konuşmalardan aktarımlar yapmıştır. Habere göre konu yeniden Belediye meclisine gelmiş, Coşkun adlı bir üye mecliste şu konuşmayı yapmıştır.

“Arkadaşlar! Peçe altında ve çarşaf içindeki bu biçim kötü ve kadınlarımıza ağır gelen bir örtünmedir. Türk kadını harplerde çalışmış, cephelerde tüfek atmış, hastanelerde çalışmış ve bugün erkek gibi her yerde iş görüyor. Eskiden örtünmek belki de bir sarkıntılık korkusu ve kıskançlıktandı. Şimdi böyle bir şey yoktur. Ekonomik noktaya gelince! Bu da yanlıştır. Çarşaf 10 liraya çıkarsa manto 7-8 liraya çıkar. Biz bu yasağa hemen başlamak kararını verirsek herkes bizi alkışlayacaktır. Bu işi komşu vilayetlerin çoğu yaptı. İşte Mersin...”

Sonuç olarak 16 Şubat 1935 itibarıyla Adana’da çarşaf ve peçe yasağı başlamıştır (Kurun, 16 Şubat 1935). 16 Şubat 1935 tarihli Milliyet gazetesinin haberine göre Trabzon’da da peçe ve çarşaf yasağı görüşülmüş ama bir sonuca varılamamıştır (Milliyet ,16 Şubat 1935).

Peçe ve çarşaf yasağının belediyeler tarafından gündeme taşınması sadece Atatürk’ün bu konudaki beklentisinden ibaret değildi aynı zamanda yaklaşmakta olan genel seçimler de çarşaf ve peçe konusunda önlem alınmasını gerektiriyordu. Zira 1930 yerel seçimleri sonrasında çarşaf ve peçe kullandıkları için yüzleri tanınmayan kadınların oy kullandıkları iddia ediliyordu. Ayrıca bazı erkeklerin de çarşaf kullanarak birden fazla oy kullanmış olduğuna dair çıkan haberler devlet tarafından incelemeye alınmıştı. Yine bazı seçmenin kimliğinden emin olamayan seçim görevlileri ile aileler arasında da çeşitli tartışmaların yaşandığı iddiası konuyla ilgili düzenlemelerin yapılmasını elzem kılıyordu. Bu nedenle seçim kanununa kimliği ve yüzleri belli olmayan seçmenlerin oylarının kabul edilmeyeceğine dair bir maddenin eklenmiş olması 1935 seçimleri öncesi belediyelerin yeniden çarşaf, peçe ve peştamal ile mücadeleye başlanmasında etkili olmuştu (Aydoğan, 2022: 201).

Daha önce de belirttiğimiz gibi Cumhuriyet’in ilanı sonrasında doğrudan kadının örtünmesi hakkında yasal bir düzenleme yoktu ve yerel yönetimler eş zamanlı olarak “bir nedenden”⁸ bu konuyla ilgili çalışmalara başlamışlardı. Bu durum sadece yaklaşan seçimlerle açıklanamazdı çünkü Şubat 1935’te gerçekleşen seçimler sonrasında da yasaklamalar devam etmiş ve konu Mayıs 1935’te CHP kurultayına taşınmıştı. İçişleri Bakanı Şükrü Kaya’nın CHP’nin dördüncü büyük kurultayının altıncı toplantısında çarşaf ve peçe meselesini gündeme getirmesi aslında bu konuda merkezin bir talebinin olduğunu göstermekteydi. Kaya, kurultayda çarşaf ve peçe meselesinin varlığından bahsederek bunun tamamıyla kaldırılması için bir tedbir alınıp alınmamasının lüzumu üzerine bir konuşma yaparak vekillere “çarşaf ve peçenin kaldırılması işini kadınların kendi zevklerine, kocalarının, babalarının zihniyetlerindeki ilerlemeye mi bırakmalı? Yoksa yüzkarası gibi görünen bu kılıktan onları çıkarmalı mıdır?” sorusunu yöneltmişti (CHP, 1935: 144).

Kurultaydaki birçok vekil özellikle peçenin yasaklanmasında hemfikir olsa da çarşaf konusunda çekinceler oluşmuş, ülke genelini kapsayacak merkezi bir yasak kararının alınmasının partiyi müşkül duruma sokabileceğinden endişe edilmiştir. Bu nedenle konu zamana ve yerel yönetimlere⁹ bırakılarak halkın peçe ve çarşaf alışkanlığından yavaş yavaş vazgeçirilmesi yoluna gidilmesi uygun görülmüştür (CHP, 1935: 152). Yerel uygulamalar basından takip edilebildiği kadarıyla bir süre daha devam etmiş ve sonrasında unutulmuştur.¹⁰

⁸ Rejimin laik ve milliyetçi karakteri peçe ve çarşafın kaldırılmasını zorunlu kılmaktaydı. Çünkü peçe ve çarşafın kaldırılması köylü ve kentli kadın arasındaki eşitliği sağlayacak bir simge olarak görülüyordu. Bu yüzden de merkezi otorite yerel yönetimlerin bu konuda titizlik göstermesini talep ediyordu (Yakut, 2002: 31).

⁹ 22 Temmuz 1935’de İçişleri Bakanı Şükrü Kaya tarafından hazırlandığı anlaşılan bir yazı Umûm Müfettişliklere ve Valiliklere gönderilmiştir. Yazıda; “yabancı adetlerin ve hayvanca ihtirasların” peçe ve çarşafı Türklerin başına doladığı ifade edilerek bunun Kemalist politikalara uygun olmadığı ve bu nedenle peçe ve çarşafı mücadele edilmesinin gerekliliği ve yöntemi belirtilmiştir (Yakut, 2002: 29).

¹⁰ 1935’in ikinci yarısında Akşam gazetesi, Konya’da peçe ve çarşaf yasağının 15 Eylül 1935 itibarıyla geçerli olacağını ve bu yasağa uymayanların cezalandırılacağını duyuruyordu (Akşam, 9 Ağustos 1935). Tarsus’ta ise devam eden peçe yasağına

Adres | Address

RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi

RumeliDE Journal of Language and Literature Studies

e-posta: editor@rumelide.com
tel: +90 505 7958124

e-mail: editor@rumelide.com,
phone: +90 505 7958124

Türkiye'de kılık kıyafetle ilgili bu değişim kararları alınırken Yeni Asır gazetesinin haberine göre Arnavutluk'ta da peçe meclis kararı ile değil Kral Zogo'nun emri ile yasaklanmış (Yeni Asır, 7 Şubat 1936), hatta yasağa uymayanlara para cezası verilmişti (Tan, 21 Nisan 1937). Bu kararın Tiran parlamentosunda alınmayıp bir emirname ile hükümete tebliğ edilmesini "diktatörce" bir yaklaşım olarak değerlendiren gazete, aynı tarihlerinde Türkiye'deki yasağa pek değinememiştir (Yeni Asır, 7 Şubat 1936). Aslında dönemin ulusal basınında bu konuyu eleştirebilen ciddi bir yazıya da rastlanmamaktadır.

1 Mayıs 1937 tarihli Haber gazetesinde yayınlanan bir yazıya göre Ordu'da yasağın uygulanması konusunda bir detay göze çarpmaktadır. Haberde Ordu ve Ünye'de yasağa uymayan kimsenin kalmadığı bunda Ordu Valisi B. Baran'ın tamimlerinin etkili olduğu vurgulanmaktadır. Habere göre 23 Nisan 1937 itibarıyla şehirde her türlü setir şekli yasaklandı ve söz konusu tarihten itibaren çarşaf, peçe, peştamal veya havlu sarınarak sokakta görünene 5 ile 25 lira arasında para cezası uygulanacaktı. Bu işle görevlendirilmiş kadın bir zabıta memuru ise vatandaşı açacaktı. Uygulamanın gerekçesi ise bazı suçluların zabıttan saklanmak gayesi ile örtünmeleri olarak gösteriliyordu (Haber, 1 Mayıs 1937).

Çarşafa karşı girişilen mücadele 1956 yılına gelindiğinde de devam etti. Demokrat Parti Zonguldak Milletvekili Edibe Sayar, İstanbul Milletvekili ve Türk Kadınlar Birliği Başkanı Nazlı Tlabar ve Ankara Milletvekili Aliye Timuçin, "gayri millî ve gayri medeni" buldukları çarşafın yasaklanması için Meclis'e kanun teklifi verse de teklif, Meclis tarafından gündeme alınmadı. DP, iktidarının sonuna doğru çarşaf tartışmaları bir kez de 1958 yılında gündeme geldi. Hatta "çarşafyla mücadele haftası" adlı bir hafta düzenlendi (Aydoğan, 2022: 204).

Görülüyor ki Cumhuriyet yıllarında kılık kıyafet yasakları bir süre sonra sadece kadın kıyafetleriyle anılır hale geldi. Kadın kıyafetleri ile ilgili olarak belki de en uzun süre tartışılan konu başörtüsü ya da türban yasağıydı. Merkezi otoritenin başörtüsü ya da türbanı yasaklaması ile oluşan mağduriyetler konunun siyasallaşmasına neden oldu. Bu yasağın da diğer pek çok yasak gibi anayasal bir temeli yoktu. Dolayısıyla başörtüsü ya da türban yasağı çoğunlukla hukuki bir zemine tam olarak oturtulamadan fiili engelleme şeklinde kendini gösterdi (Benli, 2011: 8).

Türkiye'de 12 Eylül 1980 darbesi sonrası yapılan kılık kıyafet düzenlemesi ile kadın devlet memurları ve öğrenciler için yeni bir dönem başladı. Buna göre başlar açık, saçlar düzgün taranmış veya toplanmış olacak ve kurum içerisinde baş örtülmeyecekti. Bu kuralın tek istisnası da İmam Hatip liselerinde verilen Kur'an-ı Kerim dersleriydi. Kız öğrencilerin yalnızca bu derste başını örtmesine müsaade edilmişti. Aynı düzenlemede kadınların kurum içlerinde aşırı dar veya geniş pantolon, dar kolsuz ve açık yakalı gömlek, bluz veya elbise giymeleri de yasaklanmıştı (BCA, 30.18.1.2./430.335.9.; Resmî Gazete, 1982).

Kural devlet daireleri ve okullarda uygulanırken üniversitelerde protestolarla karşılandı ve uzun süre gündemde kaldı. 10 Mayıs 1984'te Yüksek Öğretim Kurulu daha önceden kendi yayınladığı ve başı açık olmayı zorunlu kılan kılık kıyafet düzenlemesinde¹¹ değişikliğe giderek kız öğrencilerin modern şekilde

ek olarak 13 Ağustos 1935 itibarıyla çarşaf, karadon, şalvar ve umumi ve medeni olmayan kıyafetler yasaklandı (Cumhuriyet, 30 Haziran 1935). Tan gazetesinin haberine göre 1 Eylül 1935 itibarıyla Söke'de çarşaf ve peştamal yasaklandı (Tan, 1 Eylül 1935). 1935'in sonuna doğru İstanbul'da da peçe ve çarşaf kullanımının yasaklanacağına dair bir söylenti oluştu. Son Posta gazetesinin haberine göre bu söylenti memnuniyetle karşılandı zira İstanbul'da zaten peçe ve çarşaf kullananların sayısı oldukça azdı (Son Posta, 4 Eylül 1935). Anadolu gazetesinin haberine göre çarşaf ve peçe İzmir'de de yasaklanacaktı (Anadolu, 18 Ağustos 1935). Ancak bu yasakların uygulanıp uygulanmadığına dair herhangi bir gelişme kaydedilemedi. 29 Şubat 1936 tarihli Akşam gazetesinin haberine göreysen Diyarbakır'da da belediye tarafından kılık kıyafet yasakları uygulanmaya çalışılmıştı. Haberde Diyarbakır'da şalvar giymenin 9 sene önce 3 Nisan 1927'de yasaklandığı ama yasağın uygulanıp uygulanmadığının takip edilmediği belirtilmiş ve bundan sonra takibata başlanacağı duyurulmuştu (Akşam, 29 Şubat 1936).

¹¹ 30 Aralık 1982 tarihli "Çağdaş Kıyafet" genelgesi (Benli, 2011: 13).

Adres Address

RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi

RumeliDE Journal of Language and Literature Studies

e-posta: editor@rumelide.com
tel: +90 505 7958124

e-mail: editor@rumelide.com,
phone: +90 505 7958124

türban kullanabileceklerini açıkladı (Cindoğlu, 2010: 34). Böylelikle üniversitelerde başörtüsünün yasak, türbanın serbest olduğu bir dönem başlamıştı ki ikisi arasındaki kesin çizginin ya da tanımın olmaması keyfi uygulamalara neden oldu. Üniversitelerdeki bu sözde serbestlik 1987 yılına kadar sürdü ve sonrasında yeniden yasak başladı. 1987'nin sonuna doğru (3 Aralık 1987) YÖK tarafından bir kez daha üniversitelerdeki yasak kaldırıldı ancak bu durum çok da uzun sürmeden 7 Mart 1989'da Cumhurbaşkanı Kenan Evren'in itirazı üzerine bir kez daha yasak başladı. Yaz boz tahtasına dönen kadın kıyafetleri meselesi Türk siyasi hayatında uzun yıllar gündem oluşturarak siyaseti şekillendiren bir mahiyete büründü.

4. Sonuç

Osmanlı döneminde kıyafet yasakları dönemin şartlarına göre değişim göstermiş olsa da yasaklamalar üç temel gaye etrafında şekillenmiştir. Müslüman ve gayrimüslimlerin birbirinden ayrılması; saray efradı, eşraf ve ulema ile halkın birbirinden ayrılması ve ekonomik kaygılar.

Cumhuriyet'in ilanı sonrasında kılık kıyafet ile ilgili yasakların gerekçesi ise büyük ölçüde değişmiştir. Önceki kısıtlamalar ahlaka ya da adaba aykırılık veya dini farklılıkları netleştirme amacını taşıırken Cumhuriyet ile birlikte artık modern görünüme uygun olunmaması yasak gerekçesidir. İki dönem içerisindeki tek ortak nokta ise israf meselesi ile alakalıdır. Cumhuriyet yönetimi altında modern görünüm desteklenirken modaya aşırı derecede uyulması israf nedeniyle eleştirilmiştir.

Cumhuriyet döneminde bir diğer dikkat çekici husus kadınların giyimi ile ilgili yasaklamaların ülke genelini kapsayacak şekilde değil de yerel yönetimler aracılığıyla yapılmasıdır. Örneğin çarşaf giyilmesi ile ilgili genel bir yasaklama kararı çıkmamış ama yerel yönetimler bu konuyu gündemlerine alarak çeşitli yasak uygulamalarına gitmişlerdir. 1980 Askeri Müdahalesine kadar Cumhuriyet idaresi altında kadınların başını örtmesi ile ilgili herhangi bir kısıtlama yaşanmamış, konu ilk defa müdahale sonrası gündeme gelmiştir.

1980 Askeri Müdahalesi sonrasında tesettür ile ilgili olarak resmî alanlarda yasaklamaya gidilmiş, konu uzun yıllar Türk siyasetinin önemli gündem maddelerinden birisi olmuştur.

Kaynakça

- Akşam Gazetesi, 29 Mart 1934, "Karadon kalkıyor".
- Akşam Gazetesi, 15 Haziran 1934, "Peçe yasağı".
- Akşam Gazetesi, 9 Ağustos 1935, "Çarşaf, peçe".
- Akşam Gazetesi, 7 Eylül 1935, "Peçe ve çarşaf kalktı".
- Akşam Gazetesi, 29 Şubat 1936, "Şalvar ve aba giymek yasak edildi".
- Anadolu Gazetesi, 18 Ağustos 1935, "Çarşaf ve peçe ile mücadele başladı".
- Argıt, B.İ. (2015). Osmanlı İstanbul'unda Giyim Kuşam. Coşkun Yılmaz (Ed.) *Antik Çağ'dan XXI. Yüzyıla Büyük İstanbul Tarihi IV* içinde, (s. 230-246). İstanbul: İSAM, İstanbul Kültür AŞ.
- Arıç, A.S. (2006). Türklerde Kıyafetin Kısa Tarihi. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 64-65-66 (XXII), 141-160.
- Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri II. (2006). Ankara: Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Yayınları. <https://www.atam.gov.tr/wp-content/uploads/S%C3%96YLEV-ORJ%C4%B0NAL.pdf>.
- Atılğan, D.K. (2022). 18. ve 19. Yüzyıllarda Osmanlı Kadın Giyim-Kuşamında Yasaklar. Yayınlanmamış sanatta yeterlik tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- Aydoğan, P. (2022). İlericilik- Gericilik Tartışmalarında Bir Durak: Çarşafı Mücadele Haftası. *Belgi Dergisi*, 24 (2022), 191-217.

Adres | Address

RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi

RumeliDE Journal of Language and Literature Studies

e-posta: editor@rumelide.com
tel: +90 505 7958124

e-mail: editor@rumelide.com,
phone: +90 505 7958124

- Barbarosoğlu, F.K. (1994). *Modernleşme Sürecinde Moda Zihniyet İlişkisi*. (Yayımlanmış doktora tezi). İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- BCA, 30.18.1.2./51.8.15. (06.02.1935).
- BCA, 30.18.1.2./430.335.9. (22.07.1981).
- Benli, F. (2011). *1964-2011 Türkiye'de ve Dünyada Başörtüsü Yasağı Kronolojisi*. İstanbul: Mazlumder.
- BOA, (HAT), 319/18712, (H.29.12.1250).
- Bozkurt, N. (2022). Kıyafet. İçinde *Türk Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. (Cilt.25, ss. 508-509). Ankara.
- CHP Dördüncü Büyük Kurultayı Konuşmaları Tutulgası. (1935). Ankara: Ulus Basımevi.
- Cindoğlu, D. (2010). *Başörtüsü Yasağı ve Ayrımcılık: Uzman Meslek Sahibi Başörtülü Kadınlar*. İstanbul: Tesev Yayınları.
- Cumhuriyet Gazetesi, 30 Haziran 1935, "Tarsus'ta bayındırlık için verilen kararlar, yapılan ve yapılacak işler".
- Çağlayan, E. (2022). *Yakın Akrabalar Kemalist Türkiye ve Pehlevi İran*. Ankara: Nübihar Pak Ajans Yayınları.
- Erdem, N. (2021). Bazı Kisvelerin Giyilemeyeceğine Dair Kanun" Sebebiyle Türk-Yunan İlişkilerinde Yaşanan Kısa Süreli Kriz. *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, 68 (2021), 391-427.
- Haber Gazetesi, 1 Mayıs 1937, "Ordulu kadınlar peştemali bir günde attı".
- Tezcan, M. (1983). Giyim Olgusuna Sosyo Kültürel Bakış ve Türklerde Giyim. *Ankara University Journal of Faculty of Educational Sciences(JFES)*, 16 (1), 255-276.
- T.C. Resmî Gazete, 28 Kasım 1925, Sayı: 230.
- T.C. Resmî Gazete, 13 Aralık1934, Sayı: 2879.
- T.C. Resmî Gazete, 25 Ekim 1982, Sayı:17849.
- Turan, Ş. (2014). *Türk Kültür Tarihi*. (Yedinci Basım). Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Türkoğlu, S. (1993). Çarşaf. İçinde *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. (C. 8, ss. 231-232). İstanbul.
- Karaca, F. (1998). Hil'at. İçinde *Türk Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. (C. 18, ss. 25.27). İstanbul.
- Karaca, F. (2002). Kürk. İçinde *Türk Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. (C. 26, ss. 568-570). Ankara.
- Kılavuz, A.S. (1996). Gıyâr. İçinde *Türk Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. (C. 14, ss.59). İstanbul.
- Koca, E. (2012). Osmanlı'da Yapılan Kılık Kıyafete İlişkin Reformların Erkek Giysilerinin Biçimsel Özelliklerine Etkileri, *20'th CIEPO Symposium The New Trends in Ottoman Studies*, 27 June-1 July 2012, Rethymno, Crete, (pp. 664-681).
- Koç, F. ve Koca, E. (2010). Osmanlı Kanunlarında Giyim Kuşam Yasakları. *Türk İslam Medeniyeti Akademik Araştırmalar Dergisi*, 10 (Yaz), 31-50.
- Koçak, C. (2021). *Madalyonun Arka Yüzü*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Koçu, R.E. (2017). *Osmanlı Tarihinde Yasaklar*. İstanbul: Doğan Kitap.
- Kurnaz, Ş. (1991). *Cumhuriyet Öncesinde Türk Kadını (1839-1923)*. Ankara: T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu.
- Kurun Gazetesi, 16 Şubat 1935, "Adana'da çarşaf ve peçe yasak edildi".
- Kurun Gazetesi, 3 Ekim 1935, "Çarşaf yasağı".
- Milliyet Gazetesi, 16 Şubat 1935, "Trabzon'da çarşaf ve peçe ile mücadele".

Adres | Address

RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi

RumeliDE Journal of Language and Literature Studies

e-posta: editor@rumelide.com
tel: +90 505 7958124e-mail: editor@rumelide.com,
phone: +90 505 7958124

- Os, N. (2002). Milli Kıyafet: Müslüman Osmanlı Kadını ve Kıyafetinin Milliyeti. *İçinde Türkler Ansiklopedisi*. (C. 14, ss. 133-145). İstanbul: Yeni Türkiye Yayınları.
- Örenç, A. F. (2019). Kalyoncu. *İçinde Türk Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. (C. Ek 2, ss.10-13). Ankara.
- Pakalın, M.Z. (1971). Fes. *İçinde Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*. (C.1. ss. 610-613). İstanbul: MEB Basımevi (İkinci Basım).
- Pakalın, M.Z. (1971). Gecelik Entarisi. *İçinde Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*. (C.1. ss. 655). İstanbul: MEB Basımevi (İkinci Basım).
- Pamuk, B. (2012). Osmanlı Yenileşme Döneminde Kılık Kıyafete İlişkin Reformların Malzeme, Aksesuar ve Süslenme Özelliklerine Etkileri. *20'th CIEPO Symposium The New Trends in Ottoman Studies*, 27 June-1 July 2012, Rethymno, Crete, (pp. 700-712).
- Sarısamam, S. (1998). Cumhuriyetin İlk Yıllarında Kadın Kıyafeti Meselesi. *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, 21 (6). 97-106.
- Son Posta Gazetesi, 24 Ağustos 1935, "Çarşaf ve peçe yasakları".
- Son Posta Gazetesi, 4 Eylül 1935, "Peçe ve çarşaf yasağı".
- Son Posta Gazetesi, 11 Kasım 1935, "Maraş'ta çarşaf ve peçe kalkıyor".
- Soysal, U. (2013). 19. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu Merkezi İdâresi Nezdinde "Efe ve Zeybekler" Üzerinden Yaratılmaya Çalışılan "Eşkıya" Algısı. *Türk Tarihinde Efe ve Zeybek Kültürü Sempozyumu*, 6-7 Eylül 2021, Ödemiş, İzmir, (ss.325-333).
- Tan Gazetesi, 1 Eylül 1935, "Çarşaf gibi peştamal da yasak".
- Tan Gazetesi, 21 Nisan 1937, "Küçük harici haberler".
- Ulus Gazetesi, 22 Ağustos 1935, "Aydında peçe ve çarşafli kadın kalmadı".
- Vakit Gazetesi, 25 Mayıs 1934, "Mersin'de".
- Vakit Gazetesi, 14 Haziran 1934, "Mersin'de peçeler kalktı".
- Vakit Gazetesi, 17 Temmuz 1934, "Çarşafı kimsede mazur görmeyelim".
- Yakut, K. (2002). Tek Parti Döneminde Peçe ve Çarşaf. *Tarih ve Toplum*, 37 (220), 23-32.
- Yeni Asır Gazetesi, 7 Şubat 1936, "Dünden itibaren Arnavutluk'ta peçe yasak oldu".

Adres | Address*RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi**RumeliDE Journal of Language and Literature Studies***e-posta:** editor@rumelide.com
tel: +90 505 7958124**e-mail:** editor@rumelide.com,
phone: +90 505 7958124